

Mardrömmen om Marilyn

Om man skapar en roman med den lysande titeln *Blonde* och om man samtidigt råkar vara Joyce Carol Oates som skriver berättelsen om ikonerna Marilyn Monroes/Norma Jeane Bakers liv, då är det självklart att det ska bli en fet bok. En tjock fet bok, ett kraftprov, ett västvärldsepos där den överdrivna formen är en del av själva poängen. Nånstans läste jag att *Blonde* i redigeringskedet förkortades med hälften men jag har svårt att tro att det är sant. Den är ju över 900 sidor, redan det kräver sin Joyce Carol Oates, det kräver sin Marilyn, sitt Amerika kräver det – och vår hungriga blick. (*There's a curse on the actor, always you are seeking an audience. And when the audience sees your hunger it's like smelling blood. Their cruelty begins.*)

Blonde gavs ut år 2000 och var en av mina stora läsoplevelser då. Så minns jag det. När jag plockar mitt slitna exemplar ur hyllan faller ett vykort ut, en hälsning med en ceriserosa gerbera på och texten PS Lästips! *Blonde* av Joyce Carol Oates. Vykortet är från min vän Anna Jörgensdotter som då höll på att avsluta arbetet med sin debutroman *Pappa Pralin*, en berättelse som har vissa beröringspunkter med problematiken i *Blonde* (frånvarande far som bränsle för destruktivt leverne). Jag minns att jag rusade till bokhandeln med vykortet i handen och letade upp boken av författaren som jag (faktiskt!) aldrig hade hört talas om. Nu när jag ska återuppta bekantskapen upptäcker jag att det kanske inte alls är jag själv som har ett speciellt förhållande till Joyce Carol Oates *magnum opus*, utan att det i ärlighetens namn främst är några mig närstående människor som har det. Anna, till exempel. Vi har pratat om boken mycket, om hur den berör, med vilka

grepp. Tillsammans med en annan person har jag suttit *backstage* på rockklubben Tavastia och diskuterat *Blonde* i vad som måste ha varit ett par timmar – den gör sig i backstagemiljö, också där har den något att tillföra. Jag ser det angelägna i projektet och det är möjligt att det till och med lyckats, lite beroende på vad avsikten varit. Som litterärt verk är *Blonde* enastående i sin mission och sina uttryck, sin polyfona och skickligt orkestrerade kakofoni.

”Det hallucinatoriska babblandet som ett sätt att närma sig något viktigt” skriver jag i min anteckningsbok under rekapitulationsläsningen. Det är en tanke jag misstänker att jag ursprungligen stulit av Monika Fagerholm och som jag tycker om. För vad gör JCO om inte babblar sig fram till en förståelse av Marilyn? Naturligtvis är Oates babbler kvalificerat, uttänkt, iscensatt, men det kompetenta babblandet – babbelväven – är ett av de drag jag beundrar mest i det konstverk som *Blonde* utgör. JCO använder sig av ett otal tekniker, röster, rytmer, och det är slående hur inspirerat skrivandet genomgående verkar. Som läsare tacklar jag ibland av, trött på den där jävla blondinen och alla jävla slemmiga gubbar, trött på den hopplösa geggan och pillren och Marylins attribut, men JCO hon tröttnar aldrig. Bara det är en handling av respekt för objektet. Ett objekt som i alla andra sammanhang står upphöjt på piedestal och samtidigt ligger trampat djupt ner i dyngan. (*No man is equal to her. She has to die.*)

Av någon anledning var jag som lite äldre barn lätt fixerad vid filmen *Some like it hot*, som Marilyn Monroe spelade in när det redan hade börjat gå rejält utför. Jag såg den om och om igen på video därhemma och spolade alltid över början där en mas-

saker utspelar sig. Jag tror att jag tyckte att Curtis och Lemmon var roliga, de var ju utklädda till kvinnor och *drag* är ju kul. Marilyn Monroe kände jag obehag för. När hon dök upp blev filmen tråkig och svårbegriplig, lite äcklig till och med. Värst var det när Marilyn skulle förföra männen, hon var en sån där som alltid skulle hångla, hon skulle alltid hålla på, allt var roligt och så kom hon i Sugar Kanes gestalt och förstörde. Det var ett barns reaktion, men jag tror minnet syftar på något verkligt hos ikonerna Marilyn M: att det är "äckligheten" som gjort henne till ikon. Nå, äcklig är hon ju inte, hon är otroligt vacker med en unik erotisk och sårbar utstrålning, men det fattar inte en tioåring som leker med barbie-dockor (och förresten heller inte har insett hur sjuk en barbie-docka är som kvinnoschablon betraktad). Min reaktion kan på ett oartikulerat plan ha liknat det paradoxala hat som riktades mot Marilyn Monroe och som Joyce Carol Oates naglar fast i sin bok. För det gör hon. Hon skriver om föraktet och hon ser det hur kamouflerat till kärlek och begär det än är. Hon ger Marilyn en röst; en stammande, viskande röst och hon ger henne ett intellekt; en fladdrig intelligens som – om man får tro det sätt som Oates skriver fram det – hade potential. (*Oh please I wish you wouldn't. We're more than just meat to be laughed at. We are!*)

Blonde har fått kritik för att vara otydlig angående vad som är fakta och vad som är fiktion. Recensenterna har visserligen tagit till sig JCO:s reservation i början där hon påminner om att boken är fiktion, *distilled 'life'*, men ändå irriteras många av att inte veta vad som är vad. Får man spekulera fritt kring ett liv som funnits i verkligheten? Jag tror att vilken biografi som helst kommer med lika grava osanningar som JCO i sin roman; det som skrivs blir genast fiktion. Norma Jeanes liv är fullt av osanning av den spektakulära orsaken att det har funnits så många människor som haft intresse i att tumma på fakta. Berättelsen om Norma Jeane är uppdiiktad från början också av ett mindre spektakulärt skäl, nämligen att det är mycket man inte kan veta om en människa som levt ett ensamt liv i offentligheten. Det är väl överhuvudtaget mycket man inte kan veta om en människa eftersom det relevanta finns i det mest privata, ständigt malande babblat. Så

egentligen tänker jag mig att fiktionen kan fungera som en teori, eller kanske ett förslag: JCO måste vara en av dem som mest seröst försökt förstå sig på gåtan Marilyn, barnkvinnans mekanismer, ikonens premisser, girl-next-door-donnans mer eller mindre medvetna strategier. Det tänker jag på speciellt när jag läser de dikter som Norma Jeane skrivit i fiktionen, men som i verkligheten är skrivna av JCO. Som den här: *DESIRE. Because you desire me / I am not.*

Jag är svag för böcker som ska säga något om Amerika. Det mytiska Amerika är en genialisk uppfinning, en mystisk, grandios och evig saga som det inte går att få någon ordning på men pengar går det att utvinna ur den. Det på alla sätt överdrivna projektet *Blonde* berättar mardrömmen om det underbaraste som finns, den berättar den onda sagan om "ras och kön". För kan man vara vitare än Marilyn? Går det att vara en mer fulländad konstruktion av könet kvinna? Och se hur illa det går när man blir föremål för den samlade västerländska fantasigeneratoren! *Blonde* är en gigant i västvärldslitteraturen och en studie i en sorglig liten fabel: det skadade barnet söker kärleken men lyckas aldrig finna den. Detta mörker utgör bokens fond och slutet känner vi redan till, så här finns inget hopp, ingen obefläckad glädje, ingen förlösning. (*You're MONROE. What you do is MONROE. Every movie you make from now on can be a box-office failure but you're MONROE for life. You'll be MONROE after life. Hey.*)

Lyckas JCO befria personen Norma Jeane Baker från ikonerna Marilyn Monroe? Frammanar *Blonde* en människa? Jag skulle gärna vilja svara ja, men är osäker. Förr lär man ha trott att själen sögs ut när man blev fotograferad. Kanske det ligger något i skräcken att bli av med själen när den fotograferas, fixeras, bestäms? Själen, är den inte något som är i ständig rörelse? Trots ett gigantförsök, en mästerlig version av en känd fabel, förblir Norma "MONROE", den bländande Amerikaikonen, sexsymbolen, peroxidblondinen som får upp en kloakpust under sin vita, vita klänning.

ANNA FRIMAN

Joyce Carol Oates 2000: *Blonde*. HarperCollins, New York